

Die vertaling en lokalisering van *Terminologie van het tolken vir 'n Suid-Afrikaanse teikengehoor*

Eleanor Cornelius en Marné Pienaar

Departement Tale, Kultuurstudies en Toegepaste Linguistiek, Universiteit van Johannesburg, Suid-Afrika
E-mail: eleanorc@uj.ac.za; mpienaar@uj.ac.za

Abstract

Although much research is currently undertaken on interpreting in South Africa, the profession and academic discourse lack standardised interpreting terminology, especially in the indigenous languages. One possible reason for this relates to the unique South African interpreting context compared to the rest of the world.

It is against this backdrop that a decision was taken to translate the 2008 work, *Terminologie van het tolken*, by Salaets, Segers and Bloemen, published by Vantilt in Nijmegen, into Afrikaans, English, Northern Sotho and Zulu. However, right from the outset it became clear that a direct translation of the lemma list would not suffice and that a domestication translation strategy should be followed for the South African context.

Firstly, it was necessary to expand the lemma list to provide for educational interpreting as practised in South Africa. Secondly, it became clear that the examples used for the purposes of elucidation would have to be localised. Thirdly, the source list contains several terms that are unique to a Dutch (and European) context, but which are not relevant in South Africa. Such terms were cautiously identified and omitted from the target list. The source list includes a number of terms from foreign languages (mostly French terms, for example *cheval*, *décalage*, *déclit*, *perroquet*) that were retained in Dutch and English, but for which new terms had to be coined in the indigenous languages in order to increase semantic accessibility for a local audience. The changes in the lemma list also necessitated certain editorial interventions.

This article reports on the translation and localization process and the concomitant utilization of a predominantly domestication translation strategy to accomplish this purpose.

Keywords: interpreting, terminology, South African context, translation strategy, localisation

1. Inleiding

Tolking in Suid-Afrika word tans aan robuuste navorsing onderwerp. In die afgelope dekade is die volgende studies oor tolking byvoorbeeld onderneem: Le Roux (2007) doen navorsing oor die rol van die opvoedkundige tolk in die tersiêre klaskamer in 'n loodsstudie oor

opvoedkundige tolking by die Universiteit van Johannesburg. Wittezaële (2008) omskryf die verhouding tussen tolke en gebruikers van tolkdienste. Bothma en Verhoef (2008) ondersoek ook die rol van die tolk in die fasilitering van klaskamertolking. Verhoef en Du Plessis (2008) fokus op innovering en dienslewering in opvoedkundige tolking. Olivier (2008) lig die verskil uit tussen konferensietolke en opvoedkundige tolke. Verhoef (2009) bespreek nieverbale kommunikasie in opvoedkundige tolking. Verhoef en Blaauw (2009) en Verhoef (2010) gee aandag aan opvoedkundige tolking soos wat dit toegepas word by die Noordwes-Universiteit. Saulse (2010) gee 'n oorsig van tolking in die gesondheidsorgstelsel in die Wes-Kaap en Lesch (2010) fokus op tolking in die Nasionale Parlement. Dose (2010) ondersoek standaardisering en inferensie in tolking, terwyl Clausen (2011), Brewis (2012, 2014) en Lesch (2014) die moontlike implementering van opvoedkundige tolking aan die Universiteit Stellenbosch bestudeer. Makhubu (2011) doen verslag oor die ontwikkeling van 'n tolkdienstmodel by die Durban Universiteit van Tegnologie. Ralarala (2012, 2014) se werk handel oor die ondoeltreffendheid van hoftolking. Feinauer en Lesch (2013) wys op die gebrekkige vaardighede van tolke in die gesondheidssektor, en Molefe (2015) gee terugvoer oor die gebruik van tolking en vertaling vir verbeterde dienslewering in openbare domeine in die Vrystaat. Pienaar en Cornelius (2015) neem die debakels rondom die tolking in die Oscar Pistorius-hofsaak en die roudiens van die voormalige president, Nelson Mandela, as vertrekpunt vir 'n ondersoek na heersende persepsies rakende tolking in Suid-Afrika. Mathey (2017) ondersoek die moontlikhede wat tegnologie bied vir die voorafassessering van kandidaatolke, en Du Plessis (2017) neem tolking by een kerk in Johannesburg onder die loep. Die verwysings hier dien bloot as voorbeelde van studies oor tolking wat die afgelope tien jaar in Suid-Afrika gedoen is; die lys is hoegenaamd nie volledig nie.

Alhoewel daar tans baie navorsing oor tolking in Suid-Afrika gedoen word, is tolkterminologie in Suid-Afrika nog nie gestandaardiseer nie. Selfs in die geval van 'n gevestigde wêreldtaal soos Engels het sekere tolkterme ander betekenisonderskeidings in 'n Suid-Afrikaanse konteks as wat dit elders in die wêreld het.

2. Die ontwikkeling en omskrywing van tolkterminologie vir die Suid-Afrikaanse konteks en Suid-Afrikaanse gebruikers

2.1 Agtergrond

In 2008 het *Terminologie van het tolken* deur Salaets, Segers en Bloemen by Vantilt in Nijmegen verskyn. Dié Nederlandse boek wat in totaal 204 bladsye beslaan, bevat 'n lys tolkterme. Elke term word gedefinieer en in sommige gevalle word sinonieme, antonieme, voorbeelde en kruisverwysings gegee. Daarna volg vertaalekwivalente in Duits, Engels, Frans, Italiaans en Spaans.

'n Tipiese inskrywing lyk soos volg:

<p>asymmetrisch regime <i>Talenregime</i>; gebrek aan evenwicht tussen het aantal <i>brontalen</i> en het aantal <i>doeltalen</i>.</p> <p>Opm. In een <i>assymetrisch regime</i> is het aantal talen waaruit <i>wordt getolkt</i> groter of kleiner dan het aantal talen waarin <i>wordt getolkt</i>.</p> <p>Vb. 1 Tijdens een internasionaal kongres met lezingen in het Engels, Frans en Nederlands <i>wordt</i> alleen uit het Nederlands in het Engels en het Frans <i>getolkt</i>. Nederlands is de <i>brontaal</i> en Engels en Frans zijn de twee <i>doeltalen</i>; het aantal talen waaruit <i>word getolkt</i> is kleiner dan het aantal talen waarin <i>word getolkt</i>.</p> <p>Vb. 2 Tolken uit elf talen in twee of drie talen.</p> <p>ant. symmetrisch regime</p> <p>☞ beperkt regime, incidentele taal</p> <p>Du. asymmetrisches Regime, asymmetrische Dolmetschregime En. asymmetric regime Fr. régime asymétrique It. sistema asimmetrico Sp. régimen asimétrico</p>
--

Figuur 1: 'n Tipiese inskrywing in die bronteks (Salaets, Segers en Bloemen 2008:17)

Die gedagte het ontstaan om die lys vir Suid-Afrikaanse gebruikers in Afrikaans en Engels te vertaal, met vertaalekwivalente vir elke term in Noord-Sotho en Zulu daarby. Die besluit om Noord-Sotho en Zulu te betrek, en slegs hierdie twee inheemse tale, is deur 'n aantal faktore beïnvloed. Soos reeds in die opsomming gemeld, is dit gemeenplaas dat die inheemse tale in Suid-Afrika nog grootliks ongestandaardiseer is, veral wat betref die standaardisering van terminologie in 'n spesifieke vakgebied (Alberts, 2017:107). Dieselfde geld, in 'n minder mate, vir Afrikaans. In 'n poging om 'n bydrae te lewer tot die standaardisering en ontwikkeling van die inheemse tale, het die samestellers van die woordeboek besluit om een taal uit die Nguni-groep en een taal uit die Sotho-groep te kies want sodoende word 'n groter getal sprekers van inheemse tale bereik as wat andersins die geval sou wees. Verder het die volgende ook 'n rol gespeel by die keuse van slegs twee inheemse tale: (i) die omvang van die befondsing wat vir die projek beskikbaar gestel is, (ii) praktiese uitvoerbaarheid, veral wat betref tydsbeperkings vir die afhandeling van die projek, en (iii) die beskikbaarheid van hulpbronne, met verwysing na nie net taal- en vertaalkundigheid in die gekose inheemse tale nie, maar ook akademiese kennis en praktiese ervaring van tolking in die besonder. Die oorspronklike samestellers het toegestem tot die gebruik van hulle lemmalys as grondslag vir hierdie meertalige Suid-Afrikaanse projek.

2.2 Werkswyse en uitleg van die terminologielys en vertaalstrategie

Die wyse waarop die samestellers te werk gegaan het, word vervolgens beskryf. Die Nederlandse teks is deur die samestellers self in Afrikaans vertaal en gelokaliseer (kyk afdeling 3). 'n Derde taalpraktisyn wat benewens sy vertaal- en redigeervaardighede ook 'n gesaghebbende op die gebied van tolking is, is vir gehalvedoeleindes betrek. Hierdie kundige het die Afrikaanse teks taalkundig versorg en die samestellers van advies oor inhoudelike en ander kwessies gedien. In dié sin het die Afrikaanse teks as die eerste doeltaaltek gedien. Die Afrikaanse teks het ook as knooptaaltek gedien omdat die Engelse vertaling die gelokaliseerde Afrikaanse teks (en nie die oorspronklike Nederlandse teks nie) as bronteks gebruik het. Die Engelse en Afrikaanse tekste het gesamentlik as brontekste vir die vertaling van die terme in Noord-Sotho en Zulu opgetree.

Twee Zulu vertalers en twee Noord-Sotho vertalers, wat almal ook gereeld as tolke optree, is met behulp van die Suid-Afrikaanse Vertalersinstituut (SAVI) geïdentifiseer en by die projek betrek. Hulle het, onafhanklik van mekaar, vertaalekwivalente vir elke term wat in die lemmalys opgeneem is, voorgestel. Daarna het die samestellers die vertaalekwivalente met mekaar vergelyk. Waar die twee vertalers (per taal) dieselfde vertaalekwivalent voorsien het, is daardie term dan op sterkte van dié eenstemmigheid in die woordeboek ingesluit. Waar daar verskille was, is die twee vertalers gevra om met mekaar gesprek te voer oor die aangeleentheid en saam tot 'n vergelyk te kom. Die vertaalekwivalent wat die uitkoms van die konsensusbesluit verteenwoordig het, is in die woordeboek opgeneem. In die gebruikersleiding wat voor in die woordeboek ingesluit word, word gebruikers van die woordeboek uitgenooi om kommentaar te lewer en enige moontlike tekortkominge uit te wys in 'n poging om die standaardiseringsproses aan te help, maar ook om te verseker dat die terme in veral Zulu en Noord-Sotho, maar ook in Afrikaans, uiteindelik deur die onderskeie taalgemeenskappe en die tolke wat in hierdie tale werk, aanvaar sal word en inslag sal vind. In hierdie verband stel Alberts (2017:111) juis die volgende voor: "It is of great importance that linguists [...] and L1 speakers are given an opportunity to comment on the terms in order to give authority to them." Die outeurs is wel deeglik bewus daarvan dat standaardisering 'n geleidelike en tydsame proses is (Alberts 2017:107), en dat alle terme en hul vertaalekwivalente wat in die woordeboek opgeneem word, nie noodwendig aanvaar sal word nie.

Voorts is daar ook besluit om die bykomende lemmas wat nie in die oorspronklike woordeboek voorgekom het nie, maar as deel van die lokaliseringproses bygevoeg is, in Nederlands te vertaal sodat die uiteindelijke produk volledige inskrywings in Engels, Nederlands en Afrikaans sal hê met vertaalekwivalente in Noord-Sotho en Zulu.

Tipiese inskrywing in die doeltteks lyk soos volg:

<p>language combination</p> <p>Combination of A, B, and C languages that the interpreter works with; the working languages of the interpreter.</p> <p>Ex. A language Afrikaans; B languages English, Zulu, Xhosa; C languages Tswana, Northern Sotho.</p> <p>☞ active language, source language, target language, passive language</p> <p>Nederlands talencombinatie</p> <p>Combinatie van A-, B- en C- talen waarmee de tolk werkt; werktalen van de tolk.</p> <p>Vb. A-taal Nederlands; B-talen Engels, Frans, Italiaans; C-talen Pools, Russisch.</p> <p>☞ actieve taal, brontaal, doeltaal, passieve taal</p> <p>Afrikaans taalkombinasie</p> <p>Kombinasie van A-, B- en C-tale waarmee die tolk werk; werkstale van die tolk.</p> <p>Vb. A-taal Afrikaans; B-tale Engels, Zulu, Xhosa; C-tale Tswana, Noord-Sotho.</p> <p>☞ aktiewe taal, brontaal, doeltaal, passiewe taal</p> <p>Northern Sotho kopanyo ya maleme</p> <p>Zulu inhlanganisela yezilimi</p>	'n
--	----

Figuur 2: Voorbeeld van 'n inskrywing in die doeltteks

Gouws (2017:436) merk in 'n bespreking van Wiegand se werk op—

dat die werklike doel van 'n woordeboek daarin geleë is dat dit gebruik word sodat daar aan die hand van leksikografiese data in die woordeboek, inligting ontsluit kan word oor bepaalde aspekte van taalkundige uitdrukkings wat tot die onderwerpsgebied van die betrokke woordeboek behoort. Hierdie data wat in 'n woordeboek geplaas word, word bepaal deur die behoeftes van die teikengebruikers. Die data word in 'n spesifieke woordeboek opgeneem sodat 'n spesifieke gebruiker se spesifieke behoeftes daardeur bevredig kan word. Voordat die leksikograaf met die opstel van 'n woordeboek begin, is dit dus belangrik om 'n duidelike antwoord te hê op die vraag na wat die leksikograaf wil hê dat sy of haar teikengebruiker met die beplande woordeboek moet kan doen.

Tolkterminologie is in die eerste instansie 'n meertalige, beperkte, vertalende vakwoordeboek. Die artikels word in drie tale aangebied, naamlik Engels, Nederlands en Afrikaans en vertaalekwivalente van die lemmas word in Noord-Sotho en Zulu aangegee. Dit is 'n beperkte woordeboek aangesien dit slegs met een onderafdeling van die leksikon werk, naamlik vaktalterminologie vir tolking. Die tipiese teikengebruiker is 'n Suid-Afrikaner wat as tolk opgelei word, tolke oplei, as tolk werk of navorsing oor tolking doen en wat op soek is na terme wat met tolking te make het, hetsy in Afrikaans, Engels, Nederlands, Noord-Sotho of Zulu.

Omdat *Tolkterminologie* gebaseer is op en grootliks vertaal is uit die Nederlandse bronteks *Terminologie van het tolken*, is daar besluit om van 'n domestikerende vertaalstrategie gebruik te maak. Venuti (2001:240) stel voor dat die strategieë wat vertalers gebruik, breedweg in twee kategorieë verdeel kan word, naamlik strategieë wat óf domestikerend óf vervreemdend is. Volgens hom kan 'n vertaalprojek konformeer aan die waardes wat tans in die doeltaalkultuur geld en 'n konserwatiewe en openlike assimilerende benadering tot die vreemde teks volg. Aan die ander kant kan 'n vertaalprojek weerstand bied teen die doeltaalkultuur en doelbewus die heersende waardes uitdaag. In Afrikaans is dié prosesse onlangs goed beskryf deur Botha (2016), waar sy aan die hand van die vertaling van *Die Swerfjare van Poppie Nongena* deur Elsa Joubert aantoon hoe dialek en register in 'n overte vertaling wat 'n domestikerende vertaalstrategie volg, wegvartaal kan word om die leeservaring vir die teikenleser so maklik as moontlik te maak. Andersins kan die dialek en streekstaal grootliks behou word in 'n overte vertaling wat 'n vervreemdende vertaalstrategie volg. So 'n vertaling daag egter die teikenleser uit omdat hy/sy gekonfronteer word met 'n teks wat vreemd aandoen. Anders gestel kan daar gesê word die vertaler moet besluit of sy die teks na die leser toe wil bring (domestikerend) of die leser na die teks toe wil neem (vervreemdend). Die debat rakende domestikerende en vervreemdende vertaalstrategieë is egter veral ter sake by literêre tekste en hou uiteraard verband met die doel van die vertaling. Die doel met die vertaling van *Tolkterminologie* was om tolkterminologie aan Suid-Afrikaners beskikbaar te stel en daarom is daar doelbewus domestikerend te werk gegaan met die vertaling van die teks en is die inhoud daarvan gevolglik ook gelokaliseer.

Die lokalisering het plaasgevind in die eerste fase van die vertaalproses, naamlik die vertaling van die Nederlandse bronteks in Afrikaans. In die res van die artikel word daar gefokus op hierdie fase van die proses. Dit word gedoen met die bedoeling van Zgusta, soos aangehaal deur Gouws (2017:434), in gedagte waar hy oor die verskyning van *Manual of Lexicography* (1971) sê dat hy die boek as 'n sukses sal beskou indien dit net in een aspek slaag, naamlik om die opstellers van leksikografiese projekte en woordeboeke sover te kry om beskrywings of besprekings van hulle metodes en die benaderings tot hulle spesifieke probleme, maar ook hulle oplossings, beskikbaar te stel binne die meer algemene raamwerk van taalteorie en nie om net hulle teoretiese resultate so onopsigtelik moontlik in hulle woordeboeke te inkorpeer nie.

3. Lokalisering

Aangesien daar besluit is op 'n domestikerende vertaalstrategie, is die teks op minstens vyf maniere aangepas, wat elk om die beurt hier onder bespreek word.

3.1 Lokalisering van voorbeeldmateriaal

Omdat Suid-Afrikaners as die teikengehoor van die teks geïdentifiseer is, is die voorbeeldmateriaal deurgaans aangepas om 'n Suid-Afrikaanse konteks te weerspieël. Soos in figuur 2 hierbo gesien kan word, is verwysings na Europese tale gewysig deur na Suid-Afrikaanse tale te verwys. Plekname is ook verander. Onder die inskrywing *standplaats* in die bronteks word daar byvoorbeeld na Utrecht, Straatsburg en Amsterdam verwys. In die doelteks is dit verander na Stellenbosch, Kaapstad en Johannesburg – drie stede waar tolking in Suid-Afrika op 'n gereelde grondslag gedoen word. Hierbenewens is situasies ook gelokaliseer. Onder die inskrywing *ad hoc tolk* verduidelik die bronteks die rol van die tolk soos volg: “In het ziekenhuis kan een kind, dat Nederlands spreekt, als ad hoc-tolk optreden voor zijn Marokkaanse vader, die geen Nederlands spreekt en de verpleger, die de taal van de vader niet begrijpt”. In die doelteks is dit vertaal as “In 'n hospitaal kan 'n kind wat Afrikaans praat as 'n ad hoc-tolk vir sy/haar Zulu-pa optree wat nie Afrikaans praat nie en die verpleegster, wat nie die taal van die pa verstaan nie”. 'n Verdere voorbeeld waar 'n situasie gelokaliseer is, is die toeligtig by die term *interkulturele bemiddelaar*: “Een Turkse verpleegster kan in een Nederlands ziekenhuis intercultureel bemiddelaar zijn”. In die doelteks is dit vertaal as “'n Mosambiekse verpleegster kan in 'n Suid-Afrikaanse hospitaal 'n interkulturele bemiddelaar wees”.

3.2 Weglating

Sekere lemmas wat in die bronteks opgeneem is, is uit die doelteks weggelaat omdat dit nie in 'n Suid-Afrikaanse konteks van toepassing is nie. 'n Voorbeeld hiervan is die term *hospitolk*. *Hospitolk* is 'n tolkgids wat algemeen in Nederland en België in hospitale gebruik word (Gosselink & Tolk- en Vertaalcentrum Nederland 2004). Dit bestaan uit 407 vroeë in dertien tale met anatomiese afbeeldings en gaan vergesel van 'n kleur- en pynskaal. Dit word gebruik om kommunikasie tussen Nederlandssprekende medici en pasiënte wat nie die taal praat nie, te fasiliteer. Aangesien die gids glad nie in Suid-Afrika gebruik word nie, is daar besluit om die inskrywing in die doelteks weg te laat.

In sommige gevalle het die bronteks sekere terme as sinonieme aangegee waarvoor daar nie sinonieme in Afrikaans of Engels is nie. Twee voorbeelde is *kongrestolk* x *konferensietolk* en *vertaling van het blad* x *sight translation*. In Afrikaans is die term *kongrestolk* minder gebruiklik en dieselfde geld vir Suid-Afrikaanse Engels waar daar meestal van 'n *conference interpreter* gepraat word eerder as van 'n *congress interpreter*. Die inskrywing *kongrestolk* is gevolglik geskrap. In die bronteks word die leenterm *sight translation* gedefinieer en van 'n voorbeeld en 'n opmerking voorsien. Die term *vertaling van het blad* word as sinoniem aangegee. Onder die term *vertaling van het blad* is daar geen definisie, voorbeeld of opmerking nie, maar slegs 'n kruisverwysing terug na *sight translation*. Aangesien nóg Afrikaans nóg Engels oor dié sinoniempaar beskik, is die term *vertaling van het blad* geskrap en slegs *sight interpreting* met *sigvertaling* as vertaalekwivalent in Afrikaans behou.

3.3 Byvoeging

Die keuse van 'n domestikerende vertaalstrategie het ook vereis dat sekere lemmas bygevoeg moes word. Voorbeelde van byvoeging word hier bespreek.

Anders as elders in die wêreld, verwys die term *opvoedkundige tolk*, *opvoedkundige tolking*, *klaskamertolk* en *klaskamertolking* in Suid-Afrika nie in die eerste instansie na gebaretaaltolke nie, maar eerder na horende simultane tolke en tolking by tersiêre instellings soos Noordwes-Universiteit en die Universiteit Stellenbosch (vgl. o.m. Winston 2004 en die nuutgestigte National Association of Interpreters of NAIe wat in 2016 in die VSA tot stand gekom het).

Die bronteks omskryf die term *onderwysjoltk* soos volg: “Gebarentaaltolk of skryftolk die doven en slechthorende in het lager en middelbaar onderwys begeleidt”. Nêrens in die doelteks word *opvoedkundige tolking* soos wat dit in Suid-Afrika (buite die Dowe-omgewing) toegepas word, vermeld nie. Gevolglik is daar besluit om, met inagneming van die teikengebruikers van die doelteks, etlike lemmas by te voeg, byvoorbeeld *klaskamertolk*, *klaskamertolking*, *opvoedkundige tolk*, *opvoedkundige tolking*, *opvoedkundige tolkingsdiens* en *klaskamertolking vir Doves*. Die bykomende lemmas is omskryf en van die nodige kruisverwysings voorsien.

Die inskrywing *opvoedkundige tolking* is breedvoerig in die doelteks hanteer en sien soos volg daaruit:

opvoedkundigetolking

Tolking wat in ’n onderrigsituasie plaasvind.

Opm. 1 Opvoedkundige tolking is ’n vorm van simultane tolking.

Opm. 2 Opvoedkundige tolking vind in twee rigtings plaas. Tolking vind plaas in die A-taal én die B-taal.

Opm. 3 In georganiseerde tolksituasies vind hierdie vorm van tolking gewoonlik plaas met behulp van draagbare tolktoerusting, of sonder toerusting tussen ’n gesproke taal en gebaretaal.

Vb. Die dosent gee ’n lesing in Engels. Studente wat nie Engels magtig is nie, luister na die getolkte teks in Afrikaans via oorfone. Indien ’n student ’n vraag wil vra, kan hulle dit in Afrikaans doen en die tolk sal dan die vraag in Engels vir die dosent tolk. Die dosent se antwoord in Engels word dan weer in Afrikaans vir die student getolk.

☞ tweerigtingtolking, draagbare tolktoerusting, navorsing oor opvoedkundige tolking

Figuur 3: Nuwe lemma: opvoedkundige tolking

3.4 Aanpassing

Nie net is voorbeeldmateriaal aangepas, lemmas uitgelaat en ander bygevoeg om die Suid-Afrikaanse konteks weer te gee nie. ’n Hele aantal verdere aanpassings moes ook gemaak word om aan die eis van domestisering uitvoering te gee. Die term *A-taal* dien as eerste voorbeeld:

A-taal

Moedertaal van de tolk of een andere taal die hij zoals zijn moedertaal beheerst.

Opm. Als de A-taal niet de moedertaal is, moet op ze op niveau C2 van het CEF (Common European Framework) worden beheerst.

Figuur 4: Hantering van A-taal in die bronteks

Hierdie inskrywing het twee probleme opgelewer. Eerstens word die Gemeenskaplike Europese Raamwerk (GER) nie in dieselfde mate in Suid-Afrika toegepas as in Europa nie, en meer spesifiek nie in die veld van tolkpraktyk nie,¹ en tweedens is Suid-Afrikaners se moedertale nie noodwendig altyd hulle sterkste tale nie.

Reeds in 2002 merk De Klerk en Gough (2002:373) byvoorbeeld op dat daar 'n besliste taalverskuiwing waargeneem kan word by kinders wat skole bywoon waar Engels die enigste taal is wat as onderrigtaal gebruik word. Hulle wys daarop dat kinders wat uit huis uit 'n Afrikataal praat se vaardighede in hulle moedertale besig is om af te neem en dat hulle moedertaalvaardigheid dikwels gebrekkig is. AIIC (2017) gee ook erkenning aan die problematiek en omskryf A-taal soos volg: "The 'A' language is the interpreter's mother tongue (or its strict equivalent) into which they work from all their other working languages in both consecutive and simultaneous interpretation."

Die reëls van die GER en die taalvaardigheidsvlakke wat die raamwerk onderskei, is ook nie van toepassing op die Suid-Afrikaanse konteks nie. In Suid-Afrika kan tolke 'n akkrediteringseksamen by die Suid-Afrikaanse Vertalersinsituut (SAVI) aflê. Die eksamen kan in verskillende rigtings afgelê word, byvoorbeeld Engels–Zulu of Zulu–Engels. Indien die tolk die eksamen slaag, word die rigting waarin die tolk kan tolk, op die akkreditasiesertifikaat aangedui. Met inagneming van die Suid-Afrikaanse situasie is die oorspronklike inskrywing soos volg in die doelteks aangepas:

¹ Dit blyk wel dat die GER, as 'n taalvaardigheidstandaard, gebruik word by die oorweging en plasing van studente-aansoeke aan Suid-Afrikaanse universiteite. "This is the type of standard used, for example, throughout Europe as a common framework of reference for assessing learners of foreign languages, dividing learners into three broad divisions and, within them, six levels, ranging from a basic 'breakthrough' level to a proficient 'mastery or advanced' level." (CHE 2011:31).

So ook gebruik taal- en kultuurinstitute soos die Goethe Instituut en die Alliance Francaise hierdie raamwerk vir hulle taaleksamens en bepaling van studente se taalvaardigheid.

A-taal

Eerste taal van die tolk of 'n ander taal wat so goed as die eerste taal beheers word.

Opm. In Europa, as die A-taal nie die tolk se eerste taal is nie, moet hy dit op vlak C2 van die GER (Gemeenskaplike Europese Raamwerk) beheers. In Suid-Afrika bestaan daar nie 'n soortgelyke stelsel nie. As 'n tolk deur SAVI (die Suid-Afrikaanse Vertalersinstituut) geakkrediteer is, dui hierdie akkreditasie die tale en rigting(s) aan waarin die tolk bevoeg is.

☞ aktiewe taal, B-taal, C-taal, passiewe taal, taalkombinasie, werkstaal

Figuur 5: Hantering van A-taal in die doeltteks

Die verwysing na 'moedertaal' is in die hantering van *A-taal* in die doeltteks uitgelaat. Aangesien die GER nie wyd in tolkdomeine in Suid-Afrika gebruik word as 'n aanduiding van taalbedrewenheid nie, is 'n verwysing na SAVI-akkreditasie ingevoeg in 'n poging om aan te dui dat akkreditasie moontlik 'n sterker aanduiding van taalbedrewenheid by die oorweging van tolke is as die GER.

Soos reeds vroeër in Afdeling 3.3 aangetoon, is opvoedkundige tolking soos wat dit by Suid-Afrikaanse tersiêre inrigtings gebruik word, uniek – nie net wat betref die gebruik van tolke om twee- of meertalige onderrig te bewerkstellig nie, maar ook wat betref die gebruik van draagbare tolktoerusting wat elders in die wêreld ingespan word vir begeleide toere, byvoorbeeld in fabriek, kunsmuseums en ander toeriste-aantreklikhede, en nie noodwendig uitsluitlik vir tolking nie (vgl. die beskrywing van Sennheiser Tourguide Systems op Sound Induction Systems se webwerf). Dit is aanvanklik ontwerp sodat toerleiers wat gaste deur raserige fabriek neem, met die toerlede bo die geraas uit kan kommunikeer. Die bronteks maak die volgende opmerking onder die term *bidule* (draagbare tolktoerusting): “Een bidule is handig om te tolken tijdens een fabrieksbezoek met een beperkt aantal personen. Het voordeel is dat de tolk de groep kan vergezellen, het nadeel is het gebrek aan geluidsisolatie”. Figuur 3 hierbo wys egter hoe die doeltteks die Suid-Afrikaanse gebruik van draagbare tolktoerusting in opvoedkundige tolking uitlig.

Die term *doventolk* in die bronteks het ook probleme opgelewer:

doventolk

Persoon die voor doven of voor een gemengd publiek van doven en horenden tolkt.

Opm. 1 In plaas van de term 'doventolk' worden ook de termen 'gebarentaaltolk' en 'gebarentolk' gebruikt.

Opm. 2 De term 'doventolk' word vaak gebruikt als overkoepelende term voor zowel 'audiotolk', 'schrijftolk' als 'stemtolk'.

☞ onderwiistolk

Figuur 6: Die inskrywing doventolk in die bronteks

Volgens hierdie inskrywing is 'n *Dowetolk* (doventolk) 'n sinoniem vir 'n *gebaretaaltolk* en tree dit ook op as oorkoepelende term vir *audiotolk*, *skryftolk* en *stemtolk*. In Suid-Afrika verwys die term *Dowetolk* egter na 'n tolk wat self doof is. Na aanleiding van 'n gesprek met die bestuurder van taalkommunikasie by die Instituut vir Dowes, mnr. Andries van Niekerk, is die inskrywing in die doeltteks soos volg aangepas:

Dowetolk

In Suid-Afrika verwys die term 'Dowetolk' na 'n persoon wat self doof is en as tolk optree om kommunikasie tussen Dowes en horendes te fasiliteer.

Opm. 'n Dowetolk verskil van 'n gebaretaaltolk in die sin dat 'n gebaretaaltolk nie noodwendig doof is nie.

Vb. 'n Dowetolk wat baie goed kan liplees, kan gesproke taal in gebaretaal omskakel.

☞ opvoedkundige gebaretaaltolk

Figuur 7: Die hantering van Dowetolk in die doeltteks

Die term *beëdigd tolk* is nog 'n voorbeeld van 'n inskrywing wat aangepas moes word vir Suid-Afrikaanse omstandighede:

beëdigd tolk

Persoon die door een rechtbank officieel als tolk is erkend.

Opm. Om beëdigd tolk te worden moeten er bekwaamheidstesten worden afgelegd. Die testen verschillen van regio tot regio en van land tot land.

Vb. Om voor de rechtbank van Antwerpen te werken als beëdigd tolk moet je een taalproef afleggen voor beide werktalen, een vertaling van het blad maken en een gesprek tolken.

☞ gerechtstolk

Figuur 8: Die inskrywing beëdigd tolk in die bronteks

In Suid-Afrika geld 'n ander stelsel en die inskrywing is gevolglik soos volg aangepas:

ingesweerde tolk

Opm. 1 In Suid-Afrika maak reël 61(1) van die Eenvormige Hofreëls van 2009 voorsiening vir die gebruik van 'n bevoegde tolk in die hof waar getuienis afgelê word in 'n taal waarin die hof of enige party nie bedrewe is nie. Hierdie tolke word ingesweer om getrou in die spesifieke taal te tolk en om dit na die beste van hul vermoë te doen. Hoftolke in permanente diens van die Departement van Justisie word geag as altyd ingesweer te wees en word nie telkens per verskyning ingesweer nie.

Opm. 2 'n Tolk wat in die howe werk hoef nie 'n taaltoets of tolkeksamen af te lê soos in die geval van 'n beëdigde vertaler nie.

☞ hoftolk

Figuur 9: Die hantering van ingesweerde tolk in die doelteks

Uit die voorafgaande blyk dit duidelik dat blote vertaling van die bronteks, sonder aanpassing, nie moontlik of wenslik in die Suid-Afrikaanse konteks is nie. Die keuse van 'n domestikerende vertaalstrategie het dus bepaalde aanpassings genoodsaak.

3.5 Terminologieskepping

Uit die bronteks het dit geblyk dat Nederlands (soos Engels) heelwat tolkterminologie uit Frans oorgeneem het, byvoorbeeld *bidule* (reeds hierbo bespreek), *cheval*, *déclis*, *perroquet* en *pivot*. In hierdie gevalle moes terme in Afrikaans en die gekose inheemse tale geskep word.

Die term *cheval* verwys na 'n tolk wat 'n besondere vlak van tweetaligheid het en gevolglik in meer as een rigting kan werk, van byvoorbeeld Engels na Afrikaans, maar ook van Afrikaans na Engels. Die bronteks verduidelik soos volg: “Een cheval beheerst in principe twee A-talen”. Gegee die problematiek rakende die gebruik van die term ‘moedertaal’ in Suid-Afrika (kyk Afdeling 3.4 hierbo) en ook met inagneming van die feit dat *cheval* rigtingverandering impliseer (vergelyk byvoorbeeld “cheval glass mirror” in Engels of “draaispieël” in Afrikaans), is daar besluit om die term *A2-tolk* te skep met die veronderstelling dat 'n tolk wat twee A-tale het, in en uit albei kan werk.

Die term *déclis* verwys na die oomblik in die tolkproses waarop dít wat in die brontaal gesê word, tot die tolk deurdring en hy/sy met die omskakeling in die doeltaal kan begin. Dit is met *begripsoomblik* vertaal.

'n *Perroquet* is klein luidspreker wat in die konsol van die tolkhokkie ingebou is sodat die tolk gesprekke in die saal sonder oorfone kan volg. Dit is soms handig indien die klank om een of ander tegniese rede nie deur die oorfone gehoor kan word nie. In hierdie geval is daar besluit om die term *perroquet* beskrywend te vertaal en die Afrikaanse term *hokkieluidspreker* is geskep.

'n *Pivot* is 'n tolk wat nie net vir die teikengehoor tolk nie, maar ook vir ander tolke wat dié vertolking gebruik as bron vir herleidingstolking. Herleidingstolking word baie algemeen in Suid-Afrika gebruik. By sittings van die Johannesburg Metroraad is tolking byvoorbeeld beskikbaar in Afrikaans, Engels, Noord-Sotho en Zulu. Die vloertaal is merendeels Engels.

Daar is egter net drie tolkhokkies met twee tolke in elke hokkie. Die Afrikaanse hokkie tolk uit Engels in Afrikaans in, die Noord-Sotho-hokkie uit Engels in Noord-Sotho in en die Zulu-hokkie uit Engels in Zulu in. Indien iemand op die vloer egter Afrikaans, Noord-Sotho of Zulu praat, moet die tolke dit na Engels tolk waarna die Engelse vertolking na die ander tolkhokkies herlei word vir tolking. Die volledige verrigtinge is gevolglik deurgaans in vier tale beskikbaar. Alhoewel die praktyk baie algemeen voorkom, is daar nie in Afrikaans 'n term vir die tolk wat dié rol vervul nie. 'n Tolk wat vir die herleiding verantwoordelik is, kan egter die hele proses omverwerp indien hy/sy nie vinnig genoeg na Engels herlei nie. Die *pivot* is letterlik die spil waarom die tolking op daardie oomblik draai. Gevolglik is die term *spiltolk* geskep as vertaalekwivalent vir *pivot* in Afrikaans.

In die gevalle van terminologieskepping wat tot dusver bespreek is, het Engels en Nederlands beide Franse leenwoorde gebruik sodat die ekwivalente in Afrikaans heeltemal herbedink moes word. In ander gevalle het Engels wel vertaalekwivalente vir die Franse leenwoorde in die Nederlandse bronteks gegee. In sulke gevalle is die Engelse terme gebruik om leenvertalings in Afrikaans te skep, byvoorbeeld:

Nederlandse bronteks	Engelse vertaalekwivalent	Leenvertaling in Afrikaans
<i>chef de cabine</i>	<i>head of booth</i>	<i>hooftolk</i>
<i>chef d'équipe</i>	<i>interpreter co-ordinator, team leader</i>	<i>tolkkoördineerder</i>
<i>chuchotage</i>	<i>whispered interpreting</i>	<i>fluistertolking</i>

Figuur 10: Leenvertalings in Afrikaans

Tydens die vertaling en lokalisering was dit onproblematies om vertaalekwivalente vir *chef d'équipe* en *chuchotage* in Afrikaans te vind. Die vertaalekwivalente is onderskeidelik *tolkkoördineerder* en *fluistertolking*. Die term *hooftolk* is egter effens problematies. Volgens die bronteks is die *hooftolk* “die tolk die word aangewees om een goede samewerking te verzekeren binnen zijn cabine”. Weereens is die betekenis van die term gekoppel aan omstandighede in Europa waar 'n tolkspan vir een taalkombinasie (bv. Nederlands-Frans) uit 'n hele aantal tolke kan bestaan wat mekaar met tussenposes van twintig minute afwissel. Die *hooftolk* is dan daarvoor verantwoordelik om die samewerking van tolke in die hokkie waarvoor hy/sy verantwoordelik is, te verseker. In Suid-Afrika is daar altyd hoogstens twee tolke in 'n tolkspan (ongegag die lengte van die vergadering) en die bronteksomskrywing van die term *hooftolk* is nie plaaslik van toepassing nie. In Suid-Afrika verwys die term *hooftolk* konvensioneel eerder na die sterker tolk in die tolkspan (soms ook die *ankertolk* genoem) wat dikwels verantwoordelik is vir die opleiding en ondersteuning van minder ervare tolke en veral ook die rol van *spiltolk* vervul indien die spanmaat nie 'n *A2-tolk* is nie (elektroniese mededeling van Blaauw 2017).

Die Nederlandse bronteks het in heelwat gevalle ook Engelse terme as leenwoorde in die Nederlandse lys aangetoon. Voorbeelde is *clozing*, *freelance*, *matching*, *practeacher*, *shadowing*, *sight interpretation*, *sight translation*, *stalling* en *teamsheet*. In al hierdie gevalle is terme met gevestigde Afrikaanse ekwivalente vertaal, naamlik *sluiting*, *vryskut*, *passing*, *professionele tolk*, *skadutolking*, *sigtolking*, *sigvertaling*, *vertraging* en *tolkskedule*. *Veyboard*

is egter 'n uitsondering. 'n *Veyboard* is 'n spesiale sleutelbord met lettergreetoetse wat deur skryfvolke gebruik word. Aangesien dit 'n handelsnaam is, is dit sonder wysiging in die doeltteks behou.

4. Verdere redaksionele besluite

4.1 Seksistiese taalgebruik

Die besluit om 'n domestikerende, lokaliserende vertaalstrategie te volg, het ook tot verdere redaksionele besluite gelei. In die bronteks word die woord 'tolk' telkens in die enkelvoud gebruik. Daar word anafories daarheen terugverwys met die manlike voornaamwoorde 'hij' en 'zijn' (kyk Figuur 4 hoër op): "Moedertaal van *de tolk* of een andere taal die *hij* zoals *zijn* moedertaal beheerst"). Daar is besluit om seksistiese taalgebruik in die vertaling te vermy en gevolglik is anaforiese verwysings nie in die Afrikaanse doeltteks gebruik nie (kyk Figuur 5 hierbo: "Eerste taal van die tolk of 'n ander taal wat so goed as die eerste taal beheers word"), of is van meervoudsvorme gebruik gemaak, soos in die volgende geval waar die Nederlandse teks 'hij' gebruik ("Volgens de Parijse School ... komt de tolk tot decoderen wanneer hij erin slaagt wat in de brontaal wordt gezegd te deverbaliëren."), maar die meervoudsvorm in die Afrikaans gebruik word ("Volgens die Paryse Skool ... kan tolke begin dekodeer wanneer hulle daarin slaag om dít wat in die brontaal gesê word te deverbaliëer.").

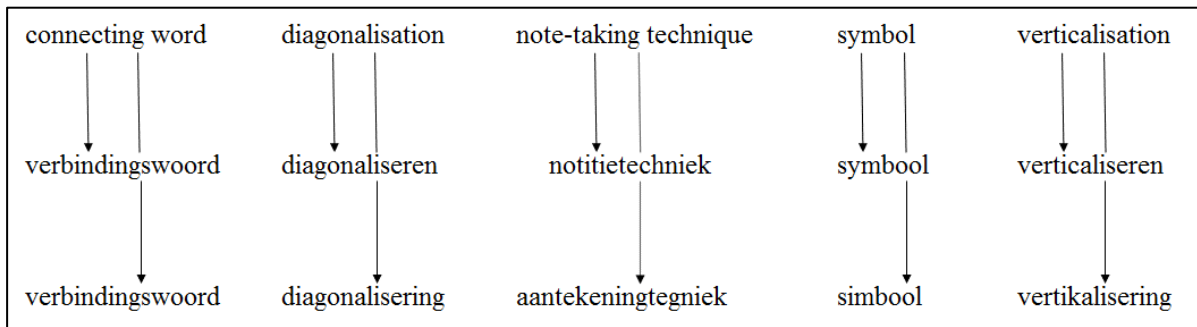
4.2 Domestikering/lokalisering van Engelse terminologie

Alhoewel die vertaling in Engels buite die bestek van hierdie artikel val, kan daar wel kortliks genoem word dat sekere aanpassings ook gemaak is wat betref Engelse terminologie. 'n Term soos *cough button* is nie gebruiklik in Suid-Afrika nie. In die Suid-Afrikaanse tolkgemeenskap is dit konvensioneel om die term *mute button* te gebruik (Blaauw 2017). Die rede hiervoor is dat die knoppie só aangedui word op die konsole van die toerusting wat wyd ter plaatse gebruik word (die woord *mute* verskyn neffens die knoppie). In die bronteks word die Amerikaanse spelwyse vir terme soos *diagonalization* en *verticalization* gebruik. In die doeltteks word voorkeur gegee aan die Britse skryfwyse, naamlik *diagonalisation* and *verticalisation*.

4.3 (Nie-)Alfabetiese ordening van kruisverwysings

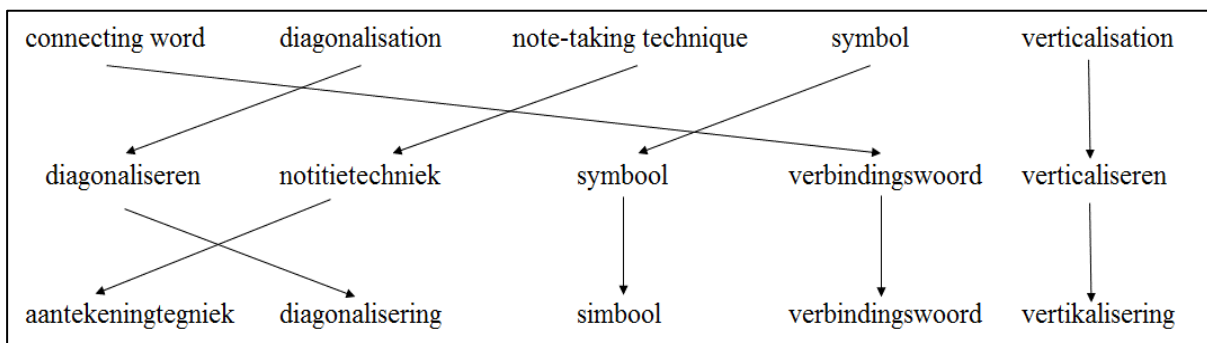
Daar moes ook besluite geneem word oor die alfabetiese ordening van die lemmas in die doeltteks en die alfabetiese ordening (al dan nie) van die kruisverwysings wat 'n direkte invloed op die toegangstruktuur van die doeltteks het. Gouws (2017:453) beskryf toegangstruktuur soos volg: "Die toegangstruktuur verteenwoordig die soekroete wat 'n gebruiker volg om by die nodige aanduiders of ander datatipes in 'n woordeboek uit te kom." Hy onderskei tussen 'n eksterne toegangstruktuur en 'n interne toegangstruktuur. Die eksterne toegangstruktuur verteenwoordig die soekroete wat gebruikers volg tot hulle die verlangde lemma bereik. Hierna begin die volgende soekroete wanneer die gebruiker in die woordeboekartikel inbeweeg. Dit staan bekend as die interne toegangstruktuur (Gouws 2017:455). In die Nederlandse doeltteks verskyn al die lemmas alfabeties en indien daar kruisverwysings is, word dit na die ☞-simbool ook alfabeties aangebied. Daarna volg die vertaalekwivalente alfabeties georden volgens taalname, naamlik Duits, Engels, Frans, Italiaans en Spaans (kyk Figuur 1).

Die aard van die doeltjeks het die alfabetiese ordening van die tale beïnvloed. Daar is besluit om die Engelse inskrywing eerste te gee omdat daar geargumenteer is dat die meeste Suid-Afrikaanse gebruikers waarskynlik die Engelse terme sal ken en gevolglik terme onder die Engels sal opsoek. Vandaar sal hulle na die vertaalekwivalent wat hulle soek, gelei word. Die Nederlandse brontjeks word tweede hanteer omdat dit die oorspronklike brontaal is. Die meeste Suid-Afrikaners sal waarskynlik nie vertrou wees met heelwat van die Nederlandse terme nie. Ter wille van die verryking van Nederlands is daar egter besluit om die Nederlands te behou en soos reeds in Afdeling 2 hierbo genoem is, is bykomende lemmas ook in Nederlands vertaal vir volledigheid en konsekwentheid. Ná die Nederlands volg die Afrikaanse inskrywings. Noord-Sotho en Zulu volg daarna wel alfabeties. Die alfabetiese volgorde van die kruisverwysings kon ook nie behou word nie. Sou die kruisverwysings in die Engels alfabeties georden word, kan dieselfde ordening nie in die Nederlands en in die Afrikaans gehandhaaf word nie (*connecting word* in Engels is byvoorbeeld *verbindingswoord* in Nederlands en in Afrikaans). Daarbenewens is daar nie 'n probleem met *note-taking technique* in die Engels en in die Nederlands (*notitietekniek*) nie, maar wel in die Afrikaans (*aantekeningtegniek*). Sien die problematiek hieronder in Figuur 11:

Figuur 11: Alfabetiese ordening in die Engels; nie-alfabetiese ordening in die Nederlands en Afrikaans

Indien die kruisverwysings in elke taal alfabeties aangebied word, beteken dit die terme word nie ooreenstemmend in die verskillende tale aangebied nie, wat vir die gebruiker bepaalde probleme kan veroorsaak: die gebruiker wat wil weet wat die Nederlandse of die Afrikaanse vertaalekwivalent van 'n bepaalde Engelse term (byvoorbeeld *connecting word*) is, sal dus moeite hê om uit te werk watter vertaalekwivalente (*verbindingswoord* in beide die Nederlands en die Afrikaans) by watter Engelse term pas:

Figuur 12: Alfabetiese ordening in al drie tale

Die samestellers het dus besluit op alfabetiese ordening van die Engelse kruisverwysings, maar nie-alfabetiese ordening van die Nederlandse en Afrikaanse vertaalekwivalente (soos aangedui in Figuur 11). Ten einde die gebruiker bedag te maak op die voorgestelde soekroete, is daar besluit om 'n voorteks (gebruikersleiding) by die sentrale teks te voeg wat die ordeningsbesluite uiteensit.

4.4 Kursivering

'n Laaste redaksionele kwessie waaroor besin moes word, is die gebruik van kursivering. In die bronteks word alle woorde wat in die lemmalys opgeneem is, waar hulle ook al in die teks voorkom, gekursiveer (sien Figuur 1). Dit is dus 'n mediostrukturele kwessie. Figuur 1 vertoon 'n tipiese inskrywing in die bronteks. Items soos *talenregime*, *brontalen*, *doeltalen*, *assymetrisch regime* en *wordt getolkt* word oënskynlik in kursief aangebied omdat hierdie terme leksikografies in die teks hanteer word.

Daar is egter vroeg reeds besluit om van hierdie mediostrukturele verwysingsmerker af te sien en wel om 'n paar redes. Eerstens, die taalstrukture, byvoorbeeld sintaktiese strukture, van die verskillende tale (Engels en Afrikaans) wat in die doeltaal ingesluit word, laat nie noodwendig toe dat kursivering op dieselfde manier aangewend word as in die bronteks nie. Hierbenewens kom daar ook dooie verwysings in die bronteks voor. Vergelyk die inskrywing “consecutief tolken” in die bronteks:

consecutief tolken

Vorm van *tolken*; wat is gezegd in de ene taal na enige tijd mondeling overbrengen in de andere taal.

Opm. 1 De *tolkt* luistert gedurende gemiddeld vijf minuten naar een spreker of deelnemer aan een gesprek en *tolkt* vervolgens *consecutief* in de *doeltaal* met behulp van notities.

Opm. 2 Er *word consecutief getolkt* in verschillende contexten: de juridische, de medische, de sociale, de wetenschappelijke enzovoort.

☞ chuchotage, fluistertolken, simultaan tolken

Figuur 13: Kursivering as 'n verwysingsmerker in die bronteks

Volgens Gouws en Prinsloo (2005:185-188) is dooie verwysings kruisverwysings wat nie verwysingsadresse het nie. Daar bestaan nie artikels in die bronteks vir die vorme *wordt getolkt* en *word consecutief getolkt* nie. Daar is wel artikels vir die vorm *tolken* en *consecutief tolken*. So ook word “C-taal” in die bronteks omskryf as “Taal die *de tolk* goed begriep en waaruit hij vaak *tolkt*”. Die vorm *tolken* verskyn as lemma, maar nie die vorm *tolkt* nie. Die gebruik van kursivering in die bronteks kan dus die gebruiker verwar en dien dus nie werklik as 'n hulpmiddel wat die gebruiker in staat stel om toegang tot inligting in die teks te verkry nie. Alberts (2017:28) waarsku juis in hierdie verband: “The end-user should not be sent on a wild-goose chase – it is an unforgivable lexicographical sin to omit such promised information”. Gebruikers wat dus *tolkt* wil opsoek (as 'n verwysing vanaf *C-taal*) se soektog sal misluk.

Voorts sê Schriver (1997:265-6) in haar seminale werk *Dynamics of Document Design*, die volgende oor die gebruik van kursivering in 'n teks: “The practice of using italic to set whole books ended when it was recognized that continuous prose set in italics is hard to read. Today

the use of italic is generally restricted to providing emphasis within a text set in roman (i.e. plain) type.” Soos aangedui, is beklemtoning egter nie die rede vir die gebruik van kursivering in die bronteks nie.

Indien ’n tipografiese kenmerk, soos kursivering, oorbenut of misbruik word, is die gevolg tweeledig: (i) die teenoorgestelde word bereik; met ander woorde, waar kursivering ten doel het om ’n item te beklemtoon, sal ’n oormaat van gekursiveerde items op ’n bladsy tot gevolg hê dat geen item uiteindelik beklemtoon word nie; (ii) leesbaarheid word bemoeilik deur oormatige gebruik van kursivering omdat die bladsy te besig word. Dan moet ook in gedagte gehou word dat die oorspronklike skrywers nie ’n gebruikershandleiding in die bronteks ingesluit het waarin hulle die gebruik van kursivering, as ’n verwysingsmerker, verduidelik of motiveer nie. Dit hou in dat gebruikers self moet uitwerk waarom sekere woorde of terme in die teks gekursiveer is. Hierdie praktyk plaas nie die teksgebruiker op die voorgrond nie. Schriver (1997:306) waarsku juis dat teksgebruikers op visuele prikkels (in Engels “cues”), soos kursief of vetdruk, reageer en sin uit die gebruik daarvan probeer maak, en dat “[...] readers may make use of all the cues in the visual field to help them in constructing meanings for the content. If the cues are not carefully orchestrated, it is highly unlikely that readers will create the meanings for the content that the document designer intended.”

5. Gevolgtrekking

Die doel van die artikel kan teruggevoer word na die verwysing na Zgusta (1971) soos aangehaal deur Gouws (2017:434) in Afdeling 2.2 hierbo. Die vertaling van die teks *Terminologie van het tolken* in Afrikaans en Engels met vertaalekwivalente vir lemmas in Noord-Sotho en Engels het bepaalde uitdagings gebied. Die uitdagings hou ten nouste verband met die aard van die teikengehoor, naamlik Suid-Afrikaners wat as tolke opgelei word, tolke oplei, as tolke werk of navorsing oor tolking doen en wat op soek is na tolkterme, hetsy in Afrikaans, Engels, Nederlands, Noord-Sotho of Zulu. Die identifisering van die teikengehoor het uiteraard ’n spesifieke vertaalstrategie genoodsaak, naamlik ’n domestikerende, lokaliserende vertaalstrategie.

Die werkswyse het behels dat die oorspronklike lemmalys eers in Afrikaans vertaal en gelokaliseer is; daarna is die Afrikaanse teks in Engels vertaal en vertaalekwivalente in Noord-Sotho en Zulu bygevoeg. Die lokalisering van die teks het meegebring dat die bronliss aangepas moes word wat betref voorbeeldmateriaal, die weglating van lemmas wat nie vir ’n Suid-Afrikaanse konteks relevant is nie, die byvoeging van lemmas wat (veral) met opvoedkundige tolking te make het, die aanpassing van definisies en die skep van terminologie vir betekenisverheldering.

Hiernaas het die vertaalstrategie ook verdere redaksionele besluite genoodsaak, wat enersyds deur die heersende doelkultuur gemotiveer is (byvoorbeeld die besluit om weg te doen met seksistiese taalgebruik en die domestikering van Engelse terminologie) en andersyds deur die doel om die teks in vier Suid-Afrikaanse tale te vertaal. Die vertaling van die teks het die alfabetiese ordening van die lemmas in die doelteks en die alfabetiese ordening (al dan nie) van die kruisverwysings geraak wat ’n direkte invloed op die toegangstruktuur van die doelteks het. Die samestellers het besluit op alfabetiese ordening van die Engelse kruisverwysings, maar nie-alfabetiese ordening van die Nederlandse en Afrikaanse vertaalekwivalente. Ten einde die gebruiker bedag te maak op die voorgestelde soekroete, is daar besluit om ’n voorteks

(gebruikersleiding) by die sentrale teks te voeg wat die ordeningsbesluite uiteensit. Laastens is daar besluit om af te sien van kursivering as 'n mediostrukturele verwysingsmerker.

In hierdie artikel is daar gevolglik gepoog om die metodes en benadering wat gevolg is in die vertaling van *Terminologie van het tolken* uiteen te sit. Besluite wat geneem is en probleme wat ondervind is, asook die oplossings wat die samestellers bedink het, is bespreek. Op dié manier glo die outeurs dat hulle 'n bydrae kan lewer tot die leksikografiese praktyk, veral waar dit gaan om die vertaling van 'n meertalige, beperkte, vertalende vakwoordeboek gerig op Suid-Afrikaanse gebruikers.

Verwysings

AIIC. 2017. Beskikbaar by: <https://aiic.net/page/4004/working-languages/lang> 1. (Toegang verkry op 10 Mei 2017).

Alberts, M. 2017. *Terminology and terminography: Principles and practice*. Milnerton: McGillivray Linnegar Associates Publishers.

Botha, M. 2016. Opgeroepte betekenis in literêre vertaling: Die vertaling van dialek en register in *Die swerffjare van Poppie Nongena* deur Elsa Joubert. *LitNet Akademies* 13(1): 56-85.

Bothma, R. en M. Verhoef. 2008. Assessing the role of the interpreter in facilitating classroom communication. In M. Verhoef en T. Du Plessis (reds.) *Multilingualism and educational interpreting: Innovation and delivery*. Pretoria: Van Schaik. pp. 32-46.

Brewis, C. 2012. *Die bevorderlikheid van opvoedkundige tolking vir effektiewe onderrig en leer binne die konteks van die Fakulteit Regsgeleerdheid aan die Universiteit van Stellenbosch*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.

Brewis, C. 2014. Die waarde van tolking vir tersiêre onderrig en leer. 'n Ondersoek na die persepsies van tolkgemedieerde kommunikasie in die Fakulteit Regsgeleerdheid aan die Universiteit van Stellenbosch. *Stellenbosch Papers in Linguistics Plus* 45: 43-70. doi:10.5842/45-0-206

Clausen, M. 2011. *Die potensiaal van tolking in die Fakulteit Lettere en Sosiale Wetenskappe (US): Die Departement Maatskaplike Werk as gevallestudie*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.

Council on Higher Education. Directorate Standards Development. *A framework for qualification standards in higher education*. Consultation Document, November 2011. Beskikbaar by: http://www.che.ac.za/sites/default/files/publications/Framework_November_2011.pdf. (Toegang verkry op 16 Augustus 2017).

Dose, S. 2010. *Patterns of growing standardization and interference in interpreted German discourse*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Pretoria: Unisa.

De Klerk, V. en D. Gough. 2002. Black South African English. In R. Mesthrie (red.) *Language in South Africa*. Cape Town: Cambridge University Press. pp. 356-380.

Du Plessis, M. 2017. *Church interpreting in an interdenominational Christian context in urban Johannesburg*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Johannesburg: Universiteit van die Witwatersrand.

Feinauer, I. en H.M. Lesch. 2013. Health workers: idealistic expectations versus interpreters' competence. *Perspectives: Studies in Translatology* 21(1): 117-132. doi:10.1080/0907676x.2011.634013

Gosselink, M.P. en Tolk- en Vertaalcentrum Nederland. 2004. *Hospitolk: Beknopte taalgids voor de medische zorg*. Rotterdam: Stichting de Kring van Epidaurus.

Gouws, R.H. 2017. Leksikografie. In W.A.M. Carstens, W.A.M. en N. Bosman (reds.). *Kontemporêre Afrikaanse taalkunde*. Pretoria: Van Schaik Uitgewers. pp. 429-461.

Gouws, R.H. en D.J. Prinsloo. 2005. *Principles and practice of South African lexicography*. Stellenbosch: Sun Press.

Le Roux, M. 2007. *Die rol van die opvoedkundige tolk in 'n tersiêre klaskamer*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Johannesburg: Universiteit van Johannesburg.

Lesch, H. 2010. A descriptive overview of the interpreting service in Parliament. *Acta Varia*. 42(3): 38-60.

Lesch, H. 2014. Die waarde en uitdagings van diensleer vir tolkopleiding: Die ervaring van die tolkopleidingsprogram aan die Universiteit van Stellenbosch. *Stellenbosch Papers in Linguistics* 43: 209-233. doi:10.5842/43-0-201

Makhubu, R.L. 2011. *Development of an interpreting service model at the Durban University of Technology*. Ongepubliseerde doktorsale proefskrif. Durban: Durbanse Universiteit van Tegnologie.

Mathey, G. 2017. *Using technology to pre-assess candidate interpreters*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Johannesburg: Universiteit van die Witwatersrand.

Molefe, M.A. 2015. *Interpreting and translation for service delivery in local public contexts*. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat.

National Association of Interpreters in Education (NAiE). Beskikbaar by: <http://naied.org>. (Toegang verkry op 7 Februarie 2017).

Olivier, H. 2008. Process, product and performance: Differences between conference interpreters and educational interpreters. In M. Verhoef en T. Du Plessis (reds.) *Multilingualism and educational interpreting: Innovation and delivery*. Pretoria: Van Schaik. pp. 99-113.

Pienaar, M. en E. Cornelius. 2015. Contemporary perceptions of interpreting in South Africa. *Nordic Journal for African Studies* 24(2): 186-206.

- Ralarala, M.K. 2012. A compromise of rights, rights of language and rights to a language in Eugene TerreBlanché's (ET) trial within a trial: Evidence lost in translation. *Stellenbosch Papers in Linguistics* 41: 55-70. [doi:10.5774/41-0-43](https://doi.org/10.5774/41-0-43)
- Ralarala, M.K. 2014. Transpreters' translations of complainants' narratives as evidence: Whose version goes to court? *The Translator* 20(3): 377-395. [doi:10.1080/13556509.2014.934002](https://doi.org/10.1080/13556509.2014.934002)
- Salaets, H., W. Segers en H. Bloemen. 2008. *Terminologie van het tolken*. Vantilt: Nijmegen.
- Saulse, B. 2010. *Interpreting within the Western Cape health care sector: A descriptive overview*. Ongepubliseerde MPhil-verhandeling. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Schriver, K.A. 1997. *Dynamics in document design*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Sound Induction Systems. 2017. *Sennheiser Tourguide Systems*. Besikbaar by: <https://soundinduction.co.uk/pages/sennheiser-tourguide-systems/> (Toegang verkry op 5 Desember 2017.)
- Venuti, L. 2001. Strategies of Translation. In M. Baker (red.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Londen: Routledge. pp. 240-244.
- Verhoef, M. 2008. Accounting for paralanguage and non-verbal communication in the educational interpreting service rendered at the North-West University. In M. Verhoef en T. Du Plessis (reds.) *Multilingualism and educational interpreting: Innovation and delivery*. Pretoria: Van Schaik. pp. 160-178.
- Verhoef, M. 2010. *Taalbeleid en onderrigtaalmodus aan die Noordwes-Universiteit*. Panorama: FW de Klerk Stigting. pp. 168-184.
- Verhoef, M. en T. Du Plessis (reds.). 2008. *Multilingualism and educational interpreting: Innovation and delivery*. Pretoria: Van Schaik.
- Verhoef, M. en J. Blaauw. 2009. Towards comprehending spoken-language educational interpreting as rendered at a South African University. In J. Inggs en L. Meintjies (reds.) *Translation Studies in Africa*. Londen en New York: Continuum. pp. 204-222.
- Winston, A.E. (red.) 2004. *Educational interpreting. How can it succeed?* Washington: Gallaudet University Press.
- Wittezaële, O.L. 2008. *The relationship between interpreters and users of the interpreting services at the Potchefstroom campus of the North-West University*. Ongepubliseerde D.Phil.-proefskrif. Potchefstroom: Noord-Wes Universiteit. Besikbaar by: <https://www.nd.nl/nieuws/nederland/hospitolk-voor-anderstalige-patient.45647.lynkx>. (Toegang verkry op 15 Mei 2017.)

Persoonlike (elektroniese) kommunikasie

Cornelius, E. (eleanorc@uj.ac.za.). (4 Desember 2017). Insake: *Cough key versus mute button; hooftolk* (Johan.Blaauw@nwu.ac.za). Direkteur Taaldirekoraat. Noorwes-Universiteit.

Pienaar, M. (mpienaar@uj.ac.za). (13 April 2017). Insake: *Tolkterminologie*. Van Niekerk, A. (com.manager@nid.org.za). Bestuurder: Taalkommunikasie. Instituut vir Dowes.